

Proměny společné cesty

Concordia Leimann

Je vždy nesmírně těžké vyprávět o osobních zážitcích se zemřelými. Přesto to učiním, neboť doufám, že to aspoň některým dodá odvahy, aby nebyli smrtí milovaného člověka a smutkem po něm natrvalo ochromeni, ale poznali, že je možnost nalézt ve vztahu s oním člověkem, jenž už fyzicky nežije, nový počátek.

Byli jsme "zdravá" mladá a šťastná rodina: tatínek, maminka a dvě dcery. Starší dceruše byl rok a tři čtvrtě, mladší jen tři měsíce, když jsme zjistili, že můj muž, otec mých dětí, má rakovinu a před sebou jen málo života. Každý si jistě představí náš úděs. Nejprve jsme nedokázali pochopit, proč nás osud takto zasáhl. Smrt totiž je obvykle něčím, o čem se nehovoří, co sice vidíme u starých lidí, nebo o tom čteme v novinách, ale těžko si lze představit, že se nabourá doprostřed našeho života. Naši první reakcí byl strach a potom jsme si začali klást otázky: „Co se to nyní děje?“ „Jak se s tím vyrovnáme?“

Přišly na nás těžké časy, ale pomáhala nám antroposofie a vědomí reinkarnace, abychom dokázali přijmout svůj osud a hovořit o smrti a umírání. V první řadě to byly naprosto praktické věci: Jak by si můj muž přál umřít? A jaký by chtěl mít pohřeb? Jaké úřady je třeba vyrozumět? A z čeho budeme potom žít? Má se sepsat závěť?

Potom mi dal manžel k přečtení knihy, zcela prakticky pojednávající o věc před a po smrti: všechny stupně umírání, jak se zatlačují oči a podvazuje brada atd. Nebylo lehké všechny ty věci si prohodit a stálo to mnoho slz. Ale pomohlo mi to potom v rozhodující okamžik - nebyla jsem se smrtí konfrontována zcela náhle a nepřipravená. Přinejmenším jsem věděla, co musím udělat.

Manželovo rozhodnutí zemřít doma zcela přirozeně vyplynulo ze situace. Potom jsme mluvili i o době po smrti a dohodli jsme se, že mu budu jeden den v týdnu předčítat. Po určité době nám přišlo už zcela normální hovořit o těch věcech, tak jako se domlouvají záležitosti, které jsou ještě daleko před námi.

Po několika měsících se manželův zdravotní stav drasticky zhoršil. Dostal silné bolesti, neboť metastázy zasáhly okostici. Onen čas mi uběhl - jak se na to dnes dívám - jakoby ve snu. Vůbec už nevím, jak jsem stihla postarat se o muže a současně obstarat obě děti i domácnost zcela bez pomoci. Dokážu si to vysvětlit jen tím, že jsem k tomu dostala sílu odněkud z druhé strany. Dnes bych se svými silami nevydržela ani týden tehdejšího vypětí. Ale přesto jsme se s mužem oba cítili jaksi chráněni a obklopeni dobrotou, i přes všechno trápení a bolesti.

Potom už věci došly tak daleko, že jsem věděla, že děvčátka nás budou muset na určitý čas opustit. Šlo jim na třetí rok a bylo to poprvé, co jsme nebyli spolu. Měla jsem tehdy za správné, že nebudou přímo prožívat otcovu smrt. Přál si to i můj muž. Během svých posledních dní vyprávěl starší dceruše podle dětské knížky "Pozemská cesta malého anděla", že bude muset jít za svým andělem.

Posledním dnem mého manžela byl ošklivý, zamhlený listopadový den. Co se týče jeho vědomí, po několik dní již nebyl stále schopen komunikace, ale ve chvílích vědomí, byl zcela při smyslech. Nevím, jak to mám přesně popsat, bylo to takové jako oddělené od přítomnosti, od místa i času, asi tak jako když s vámi někdo stojí před cestou a kus z něho je už někde pryč a ve svých myšlenkách ubíhá do dálky, ale něco dalšího se stále ještě loučí a nemůže se odtrhnout, neboť pevně lpí na svém domově a lidech tam žijících.

A té noci potom pokojně umřel. V prvním okamžiku, kdy jsem s ním byla o samotě v temné místnosti, jsem zažila světlo a radost. I v jeho tváři se opět po měsících utrpení a strasti zračila

radost. Samozřejmě se dostavily i smutek a bolest; to později, když rozum opět zapnul a já pochopila, co se ve skutečnosti stalo: cítila jsem se tehdy velice smutná a opuštěná.

Tehdy se osvědčilo, jak dobré bylo předem hovořit o všem, co bylo nyní třeba dělat: zatlačit oči, podvázat bradu, složit ruce - než nastoupí posmrtná ztuhlost. Všechny tyto přípravy jsem prováděla zcela automaticky, aniž bych na ně musela myslet. Potom jsem zapálila svíci a modlila jsem se. Dlouho jsem seděla sama a mlčky při svém muži. Měla jsem pocit, že si tento klid přeje. Poprvé v životě jsem seděla u mrtvého, uprostřed noci, a nebylo to vůbec strašné ani hrozné, jak si mnoho lidí myslí, ale zcela samozřejmě a přirozené. v místnosti vládlo jakési zvláštní ticho, jaké jsem do té doby neznala. Měla jsem pocit, že je přítomno ještě něco, ale zůstalo mi to skryto.

Dovolili mi vystavit muže doma v chladné místnosti. Jeho sourozenci a já jsme se u něj střídali a při tom už vládla jiná nálada, nežli v hodinách bezprostředně po smrti. Můj muž mi již byl dále. Tichoučce jsem četla Janovo evangelium, nebo jsem jen tiše při něm seděla a úplně samy ke mně přicházely obrazy z naší minulosti. Vždycky jsem měla dojem, že chvíli poté, co jsem vstoupila do místnosti a začala číst nebo se modlit, proměnilo se v místnosti osvětlení: bylo najednou intenzivnější a teplejší.

Když jsme ještě za jeho života hovořili o umírání a pohřbu, vždy jsem se bála okamžiku, kdy zavřou rakev a odnesou ji. Při jednom z takových rozhovorů byla i naše antroposofická lékařka a řekla mi, že se nemám čeho bát, protože tehdy budu jistě cítit, že už se svým mužem nemám co do činění. O tom jsem silně pochybovala. Ale za jednoho takového bdění u mrtvého se velice změnila atmosféra v místnosti. Najednou jsem vnímala místnost jako temnou a chladnou a hned mi bylo jasné: už tu nemám co sedět. Jasně jsem pocítovala, že moje úloha u rakve skončila, že vše, co tu leží, je už jen schrána. To, co pro mne znamenal ten člověk, bylo už jinde.

Od tohoto okamžiku jsem se řídila ujednáním, které jsme s mužem učinila. O určitém stanoveném večeru v týdnu jsem si postavila před sebe jeho obrázek, zapálila svíčku a předčítala mu Steinerovy texty. A v prvních týdnech po jeho smrti jsme si při tom nikdy nepřipadala osamoceně, byl při mně tak, jako za života. Mám tím na mysli onen hluboký důvěrný pocit blízkosti, který máte, když je s vámi v téže místnosti váš partner.

Později se tento pocit změnil. Jeho účastnou přítomnost jsem již necítila tolik v hnutí směřujícím zevnitř ven, ale spíše v hnutí směřujících zevně dovnitř. Byla jsem z toho zpočátku smutná - bylo to jako druhý odchod. Podruhé mne opustil. Když jsem to však přijala, povšimla jsem si, že při čtení nejen dávám, ale také cosi přijímám zpět. Tyto vjemy se ovšem dají jen velmi těžce vyjádřit slovy. Trošku jsem je ostatně již popsala.

Další zářez v našem životě se objevil po devíti měsících od manželovy smrti. Moje starší dcera náhle jednou v noci onemocněla. Během následujících dní jsem si v šoku uvědomila, že se strojí ke smrti. Smrt jsem již znala. Okamžitě jsem zavolala pohotovost, jakkoli jen před několika hodinami byl u dětí dětský lékař, a ten v okamžiku zavolal sanitku, jež nás se zapnutým majákem a houkačkou odvezla do nemocnice. Tam mi sdělili, že se v nejbližších hodinách a v následující noci rozhodne o tom, bude-li má starší dcera žít. Měla bakteriální meningitidu. Cítila jsem, že se mi ztrácí půda pod nohama a srdce mi bolestivě svírala těžká závora.

Tak jsem tam seděla při své dceři v nemocničním pokoji, zatímco ji připojili na kapačku. Celé hodiny jsme jen plakala a modlila se. Najednou jsem začala hovořit se svým zesnulým mužem a jasně jsem věděla, že je tam a že mě slyší. Nevím již dnes, zda jsem s ním mluvila nahlas nebo jen v myšlenkách. Prosila jsem ho, aby poslal zpátky naše dítě ke mně a k její sestřičce. Nemohla jsem jí už pomoci, to musel udělat on, neboť její místo bylo ještě na zemi u nás a ještě ne v duchovním světě u něj.

Můj muž měl vždy s naší starší dcerkou velice zvláštní a úzký vztah a mně bylo jasné, že je na cestě k němu. Ale v určitém okamžiku jsem se uklidnila; jako by mě byl někdo utěšil. O chvíli později se probrala má dceruška a hned byla při vědomí a vnímala, když se na ni hovořilo. Byla zcela zdráva, bez jakéhokoli postižení nebo následku. Ošetřující lékař mi při propouštění z nemocnice řekl, že bylo pro něj jako zázrak, že to vše přestála beze škody.

Měli jsme stále pocit, že se o mne i o mou dceru někdo stará. Když už byly děvčátka s to samy se modlit, každý večer se modlily přimluvnou modlitbu za otce. A je tomu tak dodnes. Tak mohou přesto, že jejich tatínek už nežije, pro něj něco udělat. Občas je jim líto, že nedostávají žádnou přímou odpověď, ale většinou je to upokojí. A říkají, že je tento vztah pro ně důležitý.

Během těch let jsem si často prožila v situacích opětovných pochybností, kdy jsem nevěděla, jak dál, jako by mi někdo ukazoval cestu. Tak mne vlastně přes noc napadala řešení problémů a dostávala jsem odvalu a sílu pustit se znovu do křížku s životem a nepochybovat. Tuhle pomoc a podporu v běžných životních situacích jsem si ale uvědomila až později.

Mé předcítání mému muži trvá nyní již více než deset let. Někdy se při tom změni atmosféra a světlo v místnosti, když tam tak tiše sedím. Před lety jsem například pocítila při předcítání jednou jakousi zvláštní, neznámou atmosféru. Když jsem o tom později přemýšlela, napadlo mě, že už asi ve své lhůtě Kamaloka dospěl do fáze, kdy náš společný čas pominul. Od jisté doby mi bylo ještě jasnější, že předcítání nyní už není nutné zdaleka tak často. To byl další krok k vyvážení. Ale jistota, že vztahy mezi lidmi se nepřerývají smrtí jedince, mi byla a je velkou posilou a útěchou. A že se tyto vztahy po letech proměňují, považuji za normální a správné, neboť všechno se stále vyvíjí a proměňuje.

Často se na mne obracejí lidé, kteří stanou najednou tváří v tvář smrti a táží se, jak jsem se s tím tehdy vyrovnala a jak jsem to zvládla - zůstat normální a vést normální rodinný život s dvěma normálně vyvinutými dětmi. Každému mohu poradit pouze, aby se snažili nahlédnout skutečnost toho, co nám o smrti sdělil Rudolf Steiner, a o všem hovořili - hlavně s umírajícími - a nenechávali je osamocené na jejich cestě do duchovního světa.